

Jonge vluchtelingen en de openbare ruimte

Robin Finlay, Peter Hopkins, Elisabeth Kirndörfer,
Mieke Kox, Rik Huizinga, Mattias De Backer,
Matthew C. Benwell, Ilse van Liempt,
Kathrin Hörschelmann, Pascale Felten,
Johanna Marie Bastian and Hassan Bousetta

2022

Inleiding

Jonge vluchtelingen en asielzoekers bevinden zich vaak in de marge van de samenleving: ze moeten leven met een onzekere huisvesting, zijn onderhevig aan arbeidsbeperkingen, kampen met geldgebrek en ervaren een zwak gevoel van sociale verbondenheid met de nieuwe plaatsen waar ze terecht komen. In ons onderzoek ligt de nadruk op jonge vluchtelingen tussen de 16 en 30 jaar. Volgens het Verdrag van de Verenigde Naties [VN] van 1951 is de term vluchteling van toepassing op elke persoon die:

'uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en de bescherming van dat land niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil inroepen, dan wel, indien hij geen nationaliteit bezit en zich ten gevolge van bovenbedoelde gebeurtenissen buiten het land bevindt waar hij vroeger zijn gewone verblijfplaats had, daarheen niet kan, dan wel uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil terugkeren.'

In veel Europese steden bestaat een informeel netwerk van vrijwilligers- en gemeenschapsorganisaties die diensten verlenen aan jonge vluchtelingen. Sommige groepen verlenen diensten op het gebied van gezondheid, begeleiding en welzijn, sommige bieden ook kleding, taallessen of sociale ondersteuning, terwijl andere groepen deze en andere diensten uitbreiden via artistieke en culturele initiatieven. In veel gevallen leiden asielzoekers en vluchtelingen de organisaties die dergelijke diensten verlenen, of vervullen zij een actieve rol binnen deze organisaties.

Hoewel jonge vluchtelingen één van de meest gemarginaliseerde sociale groepen vormen, verspreiden regeringen en de media vaak de boodschap dat ze een probleem betekenen en dat immigratie moet worden beperkt. Zo worden jonge vluchtelingen in de media en de politiek vaak gestigmatiseerd als 'gevaarlijke indringers' of als 'slachtoffers'. Deze simplistische stereotypen gaan voorbij aan de aanzienlijke mentale, emotionele en fysieke kracht die velen van hen aan de dag leggen om banden te creëren en hun leven opnieuw op te bouwen in een nieuwe en onbekende context.

In dit onderzoek hebben we gekeken naar de rol van culturele en artistieke initiatieven in het leven van jonge vluchtelingen, en naar de manieren waarop deze initiatieven bijdragen tot het bevorderen van burgerschap bij jonge vluchtelingen en hun gevoel van verbondenheid. Daarnaast wilden we meer inzicht verwerven in de aankomstervaringen van jonge vluchtelingen en de verschillende organisaties en groepen die hen op dit punt helpen. We wilden ook meer te weten komen over het gebruik van openbare ruimten door jonge vluchtelingen en hoe zij omgaan met ervaringen van inclusie en uitsluiting. Tegelijkertijd wilden we graag begrijpen hoe jonge vluchtelingen vorm geven aan hun eigen verhalen over hoe ze voor zichzelf een thuis bouwen op een nieuwe plek.

Methodologie

We wilden het dagelijkse leven van jonge vluchtelingen verkennen, naar hun stemmen luisteren, hun verhalen en ervaringen in kaart brengen en onderzoeken hoe ze bijdragen aan hun gemeenschappen. Daarom hebben we ons onderzoek toegespitst op jonge vluchtelingen in vier Europese steden. Twee van de vier steden in ons onderzoek zijn de grote, diverse steden Amsterdam en Brussel, de hoofdsteden van respectievelijk Nederland en België. Beide steden worden gekenmerkt door een brede verscheidenheid aan etnische en religieuze minderheidsgroepen, waaronder vluchtelingen. De andere twee steden in ons onderzoek zijn Newcastle-Gateshead, in Noordoost-Engeland, en Leipzig, in de Duitse deelstaat Saksen. Deze regionale steden zijn kleiner en minder divers dan Brussel en Amsterdam, maar hebben een rijke geschiedenis als toevluchtsoord voor vluchtelingengemeenschappen.

We kozen voor een kwalitatieve aanpak, zodat we persoonlijke alledaagse ervaringen konden onderzoeken en aandacht konden besteden aan levensverhalen, gevoelens en attitudes. We werkten nauw samen met jonge vluchtelingen en lieten hen daarbij hun eigen voorwaarden stellen. We werkten ook nauw samen met de organisaties die hen ondersteunen. Uiteindelijk varieerde onze aanpak van stad tot stad, omdat we inspeelden op de belangen en voorkeuren van de lokale groepen en van de jonge vluchtelingen die aan het onderzoek deelnamen. Enkele van de methodes die de jonge vluchtelingen wilden gebruiken waren:

- het mentaal in kaart brengen van openbare ruimten en het verkennen van stedelijke ervaringen
- wandelgesprekken om openbare ruimten en ontmoetingen te verkennen
- fotografie, gemeenschapstheater, radio, kunst en drama.

In elke stad hebben we ook interviews afgenomen met een aantal sleutelmedewerkers van artistieke, culturele en andere initiatieven. In totaal hebben we in de vier steden met 145 jonge vluchtelingen gewerkt en hebben we 128 medewerkers in artistieke, culturele en andere initiatieven geïnterviewd. We gebruiken pseudoniemen wanneer we jonge vluchtelingen citeren, om hun privacy te beschermen. Van sommige organisaties hebben we de naam behouden, maar voor andere hebben we een pseudoniem gebruikt om de vertrouwelijkheid van de deelnemers te beschermen.

Sommige van de deelnemende jongeren hadden al een vluchtelingenstatuut gekregen. Het vluchtelingenstatuut wordt over het algemeen verleend aan degenen die voldoen aan de definitie van vluchteling volgens het VN-Verdrag (zie hierboven). In de meeste gevallen mogen vluchtelingen voor een bepaalde periode in het gastland verblijven en krijgen ze toestemming om te werken. Andere deelnemers waren nog bezig met hun asielaanvraag en wachtten dus op bericht van de overheidsinstanties om erkend te worden als vluchteling. Degenen die wachten op de goedkeuring van een asielaanvraag hebben vaak te maken met allerlei wettelijke beperkingen op het gebied van werkgelegenheid, onderwijs, inkomen en huisvesting.

Openbare ruimten

Openbare ruimten zijn plaatsen die in het algemeen openlijk toegankelijk zijn en variëren van openbare buitenruimten, zoals parken, straten, pleinen en voetbalvelden, tot meer besloten ruimten, zoals bibliotheken, winkelcentra, gemeenschapscentra en musea. Toegang tot de openbare ruimte is belangrijk voor het welzijn van mensen, omdat ze sociale interactie en dagelijkse

routines stimuleert, creatieve en educatieve kansen biedt, en frisse lucht en groen voorziet. In de vier steden binnen ons onderzoek speelt de openbare ruimte een belangrijke rol in het dagelijkse leven van jonge vluchtelingen, maar het is ook een onzekere ruimte, waarin zowel positieve als negatieve ervaringen voorkomen.

In alle vier de steden bestaat een netwerk van diensten die vormen van solidariteit, steun en zorg verlenen aan jonge vluchtelingen, zoals liefdadigheids-, gemeenschaps- en vrijwilligersgroepen, religieuze centra, culturele en artistieke groepen en publieke ruimten. Aangezien asielzoekers en vluchtelingen een hoge graad van sociaal isolement ervaren, bieden deze initiatieven belangrijke openbare ruimten voor sociale interactie en kunnen ze helpen om het gevoel van inclusie en verbondenheid te bevorderen. Bovendien zijn het belangrijke ruimten om toegang te krijgen tot informatie, steun, internet en onderwijs, en om dagelijkse routines te vormen. Voor mensen die asiel aanvragen of behoeftige personen, en van wie de rechten, financiële middelen en netwerken dus beperkt zijn, kan de toegang tot deze ruimten van groot belang zijn. Veel asielzoekers en vluchtelingen spelen een cruciale rol door vrijwillig aan de slag te gaan bij deze dienstverleners, en verschillende organisaties in de vier steden van ons onderzoek worden geleid door vluchtelingen of schakelen personeel met een achtergrond als vluchteling in op sleutelposities.

'Action Foundation en N.E.S.T. zijn echt goed. Ze helpen ons met ons Engels. Ze voorzien lessen. Maar ze geven ook veel praktische steun, zoals hoe we gas- en elektriciteitsrekeningen moeten betalen, of andere problemen die we misschien hebben.' (Newcastle-Gateshead, Man, Oost-Afrika)

'Tijdens dit initiatief heb ik Anna en Hani ontmoet. En zij hebben mijn gedachten veranderd. De sfeer was daar zo vertrouwd... Ik kwam daar echt in contact met Duitse mensen en ik kon met hen praten en samen uitgaan. Voor mij was dat echt een positieve duw in de rug. Ik ben er persoonlijk geëvolueerd en heb er veel geleerd.' (Leipzig, Man, Syrië)

Verschillende andere openbare ruimten bleken ook een positieve invloed te hebben op het persoonlijk welzijn. Zo kunnen groene en recreatieve buitenruimten, zoals parken, wandelpaden langs rivieren, en sportvelden (voetbal, basketbal enz.) momenten bieden van ontspanning, socialisatie en zelfzorg, terwijl ze ook zorgen voor afleiding van de dagelijkse beslommingen. Handels- en vrijetijdsruimten, zoals cafés, sportscholen en winkelcentra, spelen ook een belangrijke rol en bieden de mogelijkheid om te socialiseren, tijd in de stad door te brengen en de stad te leren kennen.

'Ik hou echt van dit park. Er is water, weet je. Een soort meertje of zoiets, en ik ga daar gewoon zitten, gewoon relaxen. Ik breng er mijn hele zomer door, weet je, gewoon wat zitten in de namiddag, en kijken naar de honden, kijken naar het water, al die zaken, en ik verbaas mij over de kleine dingen, weet je. Ik zit daar en zet mijn koptelefoon op, gewoon blij ofzo, gewoon op mijn gemak, en wat ik dan echt wil is om gewoon even alleen te zijn.' (Brussel, Man, Burundi)

'Er is een klein pad, door de struiken, dat leidt naar een pleintje midden in het park. Het is goed verstopt. Dat is mijn plek - om te lezen en om mijn hoofd leeg te maken, om een beetje te ontspannen. Ik fiets altijd langs die plek als ik iets te doen heb in het westen van de stad. Het is er heel rustig. Dat is mijn favoriete plek.'
(Leipzig, Man, Kameroen)

De ervaringen van jonge vluchtelingen en asielzoekers binnen de openbare ruimte worden ook gevormd binnen de lokale context en staan in verband met de specifieke kenmerken van elke stad:

'Amsterdam is de grootste stad van Nederland, er is veel te doen... en de mensen in Amsterdam zijn mooie mensen, erg beleefd. Als ik door Amsterdam loop, hoor ik veel Engelse woorden, geen Nederlands. In een café hoor ik Engels. Op straat hoor ik Engels. Amsterdam is geen Nederlandse stad, het is een wereldstad.' **(Amsterdam, Man, Turkije)**

In alle steden van ons onderzoek hebben asielzoekers en vluchtelingen echter ook te maken met vijandige en ongestuurde confrontaties in de openbare ruimte. Velen ervaren situaties waarin ze het gevoel hebben dat ze 'opvallen' in de openbare ruimte, wat kan leiden tot ervaringen van racistische vijandigheid, zoals verbaal en fysiek geweld. Om de mogelijkheid van vijandigheid te verminderen, verbergen sommigen bepaalde aspecten van hun identiteit als ze de openbare ruimte betreden, bijvoorbeeld door in het openbaar

vervoer hun moedertaal niet te spreken. Voor anderen leidt vijandigheid ertoe dat zij bepaalde openbare ruimten in de stad mijden.

'Als ik bij de bushalte ben met mijn zus of vriend, probeer ik niet in mijn eigen taal te praten. Ik probeer stilletjes of linn het Engels te praten omdat ze anders gaan denken dat ik het over hen heb...'
(Newcastle-Gateshead, Man, Syrië)

'Toen ik in het begin op de tram stapte, merkte ik dat mensen zich terugtrokken. Of als ze binnenkwamen, wilden ze niet naast me staan of zitten. Elke keer dat de tram een halte naderde begon ik me zorgen te maken. Dat deed me veel pijn.'
(Leipzig, Man, Kameroen)

In alle steden van ons onderzoek overlappen dagelijkse ervaringen van in- en uitsluiting elkaar voor jonge vluchtelingen. Ze worden regelmatig geconfronteerd met ongemak, onveiligheid en vijandigheid, terwijl ze tegelijkertijd daden van solidariteit en inclusie ervaren die hun gevoel van

verbondenheid en samenhang versterken.

'Want, eerlijk gezegd, er zijn plaatsen waar je het gevoel hebt dat je iets anders bent en geen mens... Je bent een aap of ik weet niet wat.' **(Brussel, Vrouw, Burundi)**

Inclusie en uitsluiting worden op verschillende manieren ervaren, afhankelijk van de meervoudige sociale identiteiten en culturele achtergronden van jonge vluchtelingen. Zo hebben vrouwelijke moslimvluchtelingen die een hoofddoek dragen vaak te maken met meervoudige uitsluiting in de openbare ruimte. Andere jonge vrouwelijke vluchtelingen ervaren echter een groter gevoel van inclusie en vrijheid in de openbare ruimte dan in hun thuisland.

'Wat ik interessant vind, als vrouw in Duitsland - vooral hier in Leipzig - is dat er zo weinig aandacht en begrip is voor de cultuur van andere vrouwen. Er zijn ook geen plaatsen waar vrouwen uit andere culturen naartoe kunnen gaan en zich op hun gemak kunnen voelen. Ik hou bijvoorbeeld erg van zwemmen, maar dat heb ik al twee jaar niet meer gedaan, omdat er hier geen zwembaden zijn enkel voor vrouwen. En ik voel me er ook niet goed bij om me in het bijzijn van anderen uit te kleden, wat hier, in een zwembad, niet anders kan.'
(Leipzig, Vrouw, Jemen)

Andere vluchtelingen ervaren de 'witheid' van de openbare ruimte als een schok, zoals Lucius wanneer hij spreekt over een betoging waaraan hij had deelgenomen:

'Ja, maar ik was zo geschokt dat er in zo'n grote stad als deze, met zo'n betoging in het centrum van de stad, een heleboel politieagenten op de been waren, weet je. En ik was de enige zwarte persoon. De betogers en de

mensen die voorbij liepen, die waren allemaal blank.' **(Leipzig, Man, Nigeria)**

Mensen met een vluchtelingenstatuut worden vaak uitgesloten van de lokale arbeidsmarkt en vinden het moeilijk om zinvol werk te vinden. Factoren zoals structureel racisme, niet-erkende kwalificaties en een gebrek aan mogelijkheden om werkervaring op te doen, maken het voor vluchtelingen moeilijk om werk te vinden.

'Werk is nog steeds het moeilijkste om te vinden... Maar het moeilijkste is eigenlijk om geaccepteerd te worden voor wie ik ben. Wat ik daarmee bedoel is, ja, ik heb nu een Geordie accent [accent in het gebied rond Newcastle], maar ik ben nog lang geen Engelsman. Dus als ik naar sollicitaties ga, heb ik soms het gevoel dat ik niet begrepen word. Dus werk is één ding in mijn leven dat een absolute nachtmerrie is geweest en het is nog steeds een serieuze kopzorg.'
(Newcastle-Gateshead, Man, Zuidelijk Afrika)

In enkele gevallen stelden we vast dat vluchtelingenvrouwen vaak thuis moesten blijven om voor de kinderen te zorgen, en omdat ze geen toegang hadden tot kinderopvang en de sociale bijstand die daaraan gekoppeld is.

De aankomst is een essentieel onderdeel van de asielervaring. Toch is aankomen geen éénmalige gebeurtenis of een eenvoudig proces met een snelle afhandeling. Integendeel, asielzoekers worden geconfronteerd met verschillende vormen van aankomen op een nieuwe plek: het leren begrijpen van nieuwe institutionele procedures, het opbouwen van nieuwe sociale netwerken, en het ontdekken van nieuwe ruimten voor zichzelf. Voor velen voelt dit als een proces van lange adem.

Aankomen vergt een voortdurende inspanning van jonge asielzoekers en vluchtelingen om kennis te verwerven, nieuwe talen te leren, vrienden te maken en een nieuw leven op te bouwen op een veilige plaats. Dit 'aankomstwerk' is bedoeld om te ontsnappen aan de schadelijke gevolgen van de asielprocedure, zoals isolement, het lange wachten en uitsluiting.

*'Soms trok ik vanuit het kamp naar het centrum van de stad om de taalles bij te wonen. Dan raakte ik echt uitgeput in de klas. En moest ik met de bus terug. En dan moest ik nog 20 minuten te voet naar het centrum. Dat is nog een andere uitdaging... En ook, voor ons vluchtelingen is het moeilijk om een baan te vinden. En we weten niet wat de volgende beslissing zal zijn, weet je. Ik ben hier gewoon, je hebt niemand om mee te praten. Het enige wat we krijgen zijn brieven, brieven en brieven, weet je. **Allerlei brieven.'** (Leipzig, Man, Nigeria)*

Een aantal van de mensen die we spraken, moesten in een asiel- of opvangcentrum wonen. Dat is vaak moeilijk, zoals een medewerker in Brussel opmerkte:

'Er zijn altijd incidenten in de centra, ja, veel jongeren die niet met elkaar overweg kunnen. (Brussel, Vrouw, Dienstverlener)

Een Syrische vluchteling in Brussel beaamde:

'Eigenlijk is het hier heel moeilijk omdat ze me in een kamer hebben gezet met nog vijf andere mensen, dus zes mensen in dezelfde kamer. En mijn situatie is heel moeilijk, want je weet dat het heel gevoelig ligt, maar die andere mensen zijn homofoob. Het is heel moeilijk voor mij om eerlijk te zijn.' (Brussel, Man, Syrië)

Desoriëntatie is een veel voorkomende ervaring tijdens het aankomstproces. De omgang met nieuwe plaatsen, culturen en talen en het asielbeleid van de overheid, zoals gedwongen spreiding, ingewikkelde bureaucratie en strenge regels, leiden samen tot desoriënterende aankomstervaringen.

'Als we voor het eerst op deze verblijfsadressen komen, moeten we een aantal oriëntatielessen volgen om informatie te krijgen over wat je in deze stad kunt doen, wat zijn de mogelijkheden voor ons? We zijn gewoon helemaal op onszelf aangewezen en dat is een groot probleem. Toen ik aankwam, vertelden ze ons dat we niet naar andere steden mochten gaan, en voor de rest kregen we geen informatie over wat dan ook.' (Newcastle-Gateshead, Man, West-Azië)

'De eerste keer dat ik in Europa aankwam, raakte ik in paniek. Ik keek om me heen, naar de mensen. De cultuur is zo anders. Ik was ook bang [voor] de politie en wat ze met me zouden doen. De autoriteiten in mijn land zijn heel streng, en ik dacht dat het in Nederland ook zo zou zijn. Ik dacht dat de politie me naar de gevangenis zou brengen. Maar toen besepte ik dat het hier eigenlijk wel veilig is. Hun gedrag is oké.' (Amsterdam, man, Irak)

'Ik begon mensen te vragen. In het begin was ik bang omdat ik die mensen niet kende. Ik had gehoord dat de Europeanen niets moesten hebben van mensen uit het Midden-Oosten, vooral niet als ze zwart haar hadden, of een baard. Misschien zouden ze naar me kijken en denken dat ik gevaarlijk was. Maar ik had toen geen andere keuze dan het gewoon te vragen. En ik vroeg het aan een man omdat ik bang was om het aan vrouwen te vragen.

Misschien zouden vrouwen de politie bellen of zoiets. Wist ik veel.'
(Amsterdam, Man, Palestina)

Aankomstinfrastructuren

Aankomstinfrastructuren zijn de plaatsen, diensten, instellingen en mensen waarmee migranten te maken krijgen bij hun aankomst in een nieuwe stad. In ons onderzoek hebben we gekeken naar de soorten infrastructuur waarmee jonge vluchtelingen in aanraking komen en de soorten openbare ruimten die door deze interacties ontstaan.

Initiatieven die solidariteit, steun en zorg bieden, zoals liefdadigheids-,

gemeenschaps-, kunst- en vrijwilligersgroepen, zijn van bijzonder belang voor jonge vluchtelingen. Zij bieden praktische steun en helpen mensen om hun draai te vinden in een nieuwe stad, en om zich een weg te banen doorheen de complexiteiten van het asielsysteem. Zij bieden ook een ruimte voor participatie en creativiteit, waar jonge vluchtelingen het gevoel krijgen dat ze erbij te horen door vrijwilligerswerk te doen artistieke en sociale activiteiten te organiseren.

'[Het asielcentrum] is de enige organisatie die me echt geholpen heeft, want zij zijn degenen die ook een studio voor me gevonden hebben, zij zijn degenen die me in contact hebbe gebracht met een paar interimkantoren (kleine jobs) ook al hebben die interimkantoren me nog niet teruggebeld. Maar nee, [het asielcentrum] is echt een beetje mijn moeder op dit moment, alsof ze echt proberen om dingen gedaan te krijgen, en mensen helpen me hier echt.'
(Brussel, Man, Burundi)

Het soort accommodatie en huisvesting waartoe asielzoekers en vluchtelingen toegang hebben, verschilt per onderzochte stad en hangt af van de fase van de asielprocedure waarin de mensen zich bevinden. Zo zijn opvangcentra, spreidingsplaatsen, sociale huisvesting en hotels enkele voorbeelden van huisvesting en onderdak. In alle steden van ons onderzoek zijn huisvesting en onderdak één van de grootste problemen voor asielzoekers en vluchtelingen, vermits ze een grote impact hebben op hun welzijn en op hun gevoel van thuis en verbondenheid.

'Zoals ik al zei, we moesten twee, drie keer verhuizen naar een andere buurt. Dus, veel inpakken en uitpakken, en het laatste huis waar we woonden was verschrikkelijk want, ik weet het niet, er was één of ander vochtigheidsprobleem binnen. De muren werden echt vies en... weet je wel? Het was verschrikkelijk. De buurt, zelfs naar het werk gaan vanuit die buurt was een hele opgave vanwege

de bussen en, weet je wel. Dus, eerst dat en dan verhuizen, we waren gewoon niet op ons gemak waar we toen zaten, en nu, zitten we eindelijk in een huis dat we oké vinden.' **(Newcastle-Gateshead, Vrouw, Zuid-Azië)**

Tijdens de eerste fase van de hervestiging biedt de aankomstinfrastructuur de mogelijkheid om op een meer spontane en vrijwillige manier om te gaan met andere mensen die in soortgelijke omstandigheden verkeren en met soortgelijke uitdagingen worden geconfronteerd. Gemeenschaps-, kunst- of cultuurcentra kunnen fungeren als een springplank van waaruit de openbare ruimten breder kunnen worden verkend, zodra mensen zich zekerder voelen over hun kennis van de plaatselijke gebruiken en de taal.

'Ik zie andere mensen met elkaar praten in een openbare ruimte en dat zou ik ook willen. Maar ik kan dat niet en ik ben op zoek naar manieren om het aan te pakken. Hier heb ik dat probleem niet. Hier zijn er mensen die met je willen praten en die er zijn om je te helpen met de taal. Dan is het minder erg als je een fout maakt. Er zijn hier veel leraren, maar op straat is dat niet zo. Daar ben ik bang om fouten te maken.' **(Amsterdam, Man, Eritrea)**

Asielzoekers en vluchtelingen zijn gedwongen een nieuw thuisgevoel te scheppen op de plaats of plaatsen waar ze terechtkomen. Binnen ons onderzoek, en in alle vier de steden, blijkt 'thuis' voor asielzoekers en vluchtelingen een complex en veranderlijk gegeven te zijn, dat overlapt met gevoelens van verlies en ervaringen van uitsluiting. Bovendien wordt het thuisgevoel bepaald door de wettelijke status en de rechten die asielzoekers hebben verworven.

'Als ik mijn verblijfsvergunning zou krijgen, denk ik dat mijn toekomst er nog mooier zou uitzien. Maar tot het zover is, voel ik me nog niet helemaal thuis in Nederland. Ik blijf optimistisch, maar het is heel moeilijk.' (Amsterdam, Man, Afghanistan)

Ruimtes en het thuisgevoel zijn verbonden met emotionele aspecten die op hun beurt gekoppeld zijn aan het leven in het 'thuisland'. Emotionele relaties met het thuisland worden vertaald in handelingen en activiteiten op de nieuwe locatie, zoals het bezoeken van bepaalde plaatsen of het uitvoeren van bepaalde activiteiten die herinneringen oproepen. In het volgende citaat illustreert een Syrische vrouw hoe tuinieren vluchtelingen kan verbinden met hun thuisland.

'Dat is iets wat veel mensen proberen: hier wat planten te kweken die ze van thuis kennen, wat bomen, komkommers, tomaten. Ze proberen ze altijd te planten,

de juiste apparatuur te krijgen om het in dit koudere klimaat te laten werken, met behulp van een kas of zo iets.'

(Leipzig, Vrouw, Syrië)

Een thuisgevoel kan ook worden gecreëerd door bepaalde culturele artefacten, materialen of voorwerpen te bewaren of te koesteren. Vluchtelingen en asielzoekers kunnen vertrouwde en troost vinden in deze voorwerpen omdat ze herinneringen opwekken aan gebeurtenissen uit het verleden en hen daardoor herinneren aan 'thuis'. Dit kan echter problematisch zijn, omdat in veel gevallen gedwongen verplaatsing gepaard gaat met onteigening.

Verbondenheid

Verbondenheid ontwikkelt zich door alledaagse praktijken en activiteiten in de publieke en private ruimte. Voor jonge vluchtelingen is het werken aan of het veiligstellen van verbondenheid een complex proces, dat verband houdt met verschillende factoren, zoals mensen, plaatsen, activiteiten, kennis en wettelijke rechten. Aan sport doen, zoals voetballen, is bijvoorbeeld heel belangrijk voor sommige jonge mannen, omdat het sociaal contact, kameraadschap en een gedeelde interesse oplevert, wat kan leiden tot een gevoel van verbondenheid met mensen en plaatsen.

'... en er was ook voetbal, want ik ging twee keer per week naar voetbal. Ik hield toen van voetbal. Ik ging op maandagavond en op woensdagavond. Het leek meer op een grote groep pleegkinderen. Daar heb ik een aantal van mijn vrienden gevonden, en we hebben vandaag de dag nog steeds contact.' (Newcastle-Gateshead, Man, Zuidelijk Afrika)

De deelnemers verwijzen soms naar de diversiteit van het gastland als een bron van verbondenheid:

'Want als je in Brussel woont, denk je en voel je dat Brussel de thuis is voor mensen die geen thuis hebben. Want er is een heel grote mix: er zijn Afrikanen, er zijn Marokkanen, er zijn Syriërs, je ziet Irakezen, je ziet ook veel Belgen, je ziet Vlamingen, je ziet ook Fransen. Je ziet veel mensen die Spaans spreken, mensen die Italiaans spreken. Dus het is een zeer grote mix; eigenlijk is het zeer internationaal... En als het een mix is... denk je minder en minder aan racisme. En je hebt ook steeds minder het gevoel dat je racisme ervaart of mensen, de manier waarop mensen naar je gaan kijken.' (Brussel, Man, Syrië)

Een gevoel van verbondenheid met een plaats wordt ontwikkeld door kennis te vergaren over het stadsbeeld en de cultuur van een stad. Deze kennis wordt vaak opgedaan door te wandelen, te fietsen en het openbaar vervoer in de stad te gebruiken, en door hulp te krijgen van de plaatselijke bevolking en plaatselijke groepen.

'Ik heb hen na een paar weken ontmoet, en zij waren het gastgezin van mijn vriend. En toen begonnen we steeds meer contact te krijgen. En ze stelden voor om mij te huisvesten terwijl ik de taal leerde. En zo ging ik een jaar, een jaar en twee maanden, bij hen logeren, waar ik ook de taal leerde. Ik beleefde speciale, spirituele, gedeelde momenten, en we zaten, dus we zaten, hoe zal

ik het zeggen, op het platteland. Het was dus een eenvoudig, rustig leven. Ze omringden me goed, ze verwelkomden me ook goed. Ik had niet het gevoel dat ik een vluchteling was bij hen.' (Brussel, Man, Syrië)

Een reeks factoren maakt het voor jonge vluchtelingen moeilijk om een gevoel van verbondenheid te ontwikkelen. Uitsluitingsbeleid, beperkte of geen arbeidsrechten, sociaal isolement, racisme, interculturele verschillen en een gebrek aan sociale netwerken belemmeren bijvoorbeeld de ontwikkeling van een gevoel van verbondenheid met een bepaalde plaats.

'Ik woon al drie jaar in dezelfde buurt. Ik ga elke dag naar dezelfde winkel. Ik zie elke dag dezelfde mensen, maar ze herkennen me niet. Toen ik in Zaandam zat, ging ik ook naar dezelfde winkel, de Aldi. Daar kenden ze me op een gegeven moment. Toen ik kwam, gaven ze me aandacht, groetten ze me, wisten ze wie ik was. In Amsterdam kun je elke dag door dezelfde buurt lopen, ze merken je niet op.' (Amsterdam, Man, Soedan)

Culturele en artistieke initiatieven

In alle vier de steden van ons onderzoek bieden culturele en artistieke initiatieven belangrijke ruimten voor solidariteit en betrokkenheid voor jonge vluchtelingen. Artistieke en creatieve praktijken hebben voor hen een reeks persoonlijke en therapeutische voordelen, doordat zij

hen de gelegenheid bieden om erkend te worden en zich minder onzichtbaar en gemarginaliseerd te voelen. Bovendien kunnen creatieve praktijken het geestelijk welzijn verbeteren en een vorm van genezing bieden na stress en trauma.

'En zo was er ook het idee om een stem te geven aan de minder zichtbaren... jonge kunstenaars. Wel, het is niet gemakkelijk om een plaats voor zichzelf te creëren in België en Europa... Dus was er die aandacht die ons ertoe aanzette om partnerschappen te zoeken met getalenteerde kunstenaars, jonge kunstenaars, die bekend zijn maar in bepaalde kringen worden afgescheept, of soms wat minder zichtbaar zijn, of omdat ze zelf ook vormen van discriminatie kunnen voelen omwille van hun afkomst, sociale achtergrond, leeftijd, enzovoort.' **(Brussel, Vrouw, Dienstverlener)**

Culturele en artistieke initiatieven bieden belangrijke ruimten voor sociale interactie en het ontwikkelen van gevoelens van integratie en verbondenheid. Ze zijn bijzonder belangrijk voor interculturele ontmoetingen tussen jonge vluchtelingen en lokale gemeenschappen.

'Ik vond deze organisatie hier in Leipzig en ontmoette er zoveel aardige mensen. Maar op dat moment zat ik nog in een opvangcentrum in Dresden. Toen ik op het punt stond om naar een flat in Dresden te verhuizen, zette dat me echt aan het denken: 'Zal ik naar Dresden verhuizen of in Leipzig blijven en mijn leven helemaal opnieuw beginnen?' En ik zei tegen mezelf: 'Oké, ik ken deze organisatie hier; zij zullen me helpen met de taal en zo. Ze zullen me helpen om voet aan grond te krijgen in Leipzig en nog meer nieuwe mensen te

leren kennen. Echt, deze groep is als mijn familie, en zij waren echt de reden dat ik hier in Leipzig ben gebleven!' **(Leipzig, Man, Syrië)**

Als reactie op de alsmaar restrictievere en gecompliceerdere asielwetgeving combineren veel culturele en artistieke initiatieven creatieve kunstpraktijken met meer praktische en 'kritische' vormen van steun en zorg voor asielzoekers en vluchtelingen, zoals bijvoorbeeld taallessen, hulp bij het vertalen van documenten, hulp bij papierwerk en asielaanvragen, het verstrekken van essentiële middelen zoals voedsel en toiletartikelen.

'... en dan natuurlijk als mensen binnen komen, vragen ze, vroegen ze me om hen te helpen, om een brief te schrijven of om iets te vertalen. Dus begonnen we mensen wegwijs te maken, want mijn eigen achtergrond ligt volledig binnen de kunst en de kunstgeschiedenis. Dus, ik voelde dat we stilaan een informatiekanaal werden.' **(Newcastle-Gateshead, Vrouw, Dienstverlener en kunstenaar)**

Vrijwilligers-, gemeenschaps- en liefdadigheidsgroepen

In alle steden van ons onderzoek spelen ook vrijwilligers-, gemeenschaps- en liefdadigheidsgroepen een belangrijke rol in het dagelijkse leven van jonge vluchtelingen. Diaspora- en religieuze groepen die sterke culturele banden hebben met de streken van herkomst zijn bijzonder belangrijk voor vluchtelingen die recent zijn aangekomen en voor het ontwikkelen van gevoelens van inclusie en verbondenheid. Aangezien het vaak om meertalige ruimten gaat, waar de moedertaal van asielzoekers en vluchtelingen wordt gesproken, kunnen zij fungeren als belangrijke ruimten voor sociale interactie en ook helpen bij het leren kennen van de stad en de asielprocedure.

'Het eerste wat belangrijk voor me was om me te vestigen, was ACANE (African Community Advice North East), omdat ik me herinner dat er toen elke vrijdag een andere maaltijd was, net zoals je nu ziet, maar het was meer een echte maaltijd van de Afrikaanse gemeenschap, uit Afrikaanse landen. Dus op vrijdag kwam je binnen en trof je een Nigeriaan aan, een ander uit Ghana, weer een ander... er waren hier meer Afrikaanse mensen, dus toen ik hier kwam, voelde het meer als thuis omdat ik Portugees kon spreken, ik kon Lingala spreken, Engels en de mensen konden me begrijpen. We konden onszelf goed uitwisselen. Dat was het belangrijkste, want ik kwam hier twee keer per week.'
(Newcastle-Gateshead, Man, Zuidelijk Afrika)

Vrijwilligers-, gemeenschaps- en liefdadigheidsgroepen spelen een cruciale rol bij het voorzien van financiële steun en essentiële middelen aan asielzoekers en vluchtelingen in crisistijd. Voor behoeftige asielzoekers en asielzoekers zonder papieren, die geen financiële steun meer krijgen, zijn vrijwilligers-, gemeenschaps- en liefdadigheidsgroepen vaak één van de enige bronnen van steun en zorg. Bovendien spelen deze groepen vaak een cruciale rol bij de taalvoorziening, door online en offline taallessen aan te bieden.

'Maar het zit zo, we hebben ongeveer een dozijn behoeftige asielzoekers die we elke week financieel ondersteunen met noodhulp... En er was één man in het bijzonder, een Iraanse man die hier al 25 jaar is en nog steeds geen statuut heeft. En dus kwam hij, en we gaven hem wat geld. En we zeiden: 'Kijk, we geven je twee weken geld omdat we niet oog in oog met je kunnen staan.'
(Newcastle-Gateshead, Man, Dienstverlener)

Dankwoord

Dit project - de alledaagse ervaringen van jonge vluchtelingen en asielzoekers in de openbare ruimte - wordt financieel ondersteund door het HERA Joint Research Programme (www.heranet.info) dat mede wordt gefinancierd door AHRC, BMBF via DLR-PT, F.R.S. - FNRS, NWO, en de Europese Commissie via Horizon 2020. Onze dank gaat uit naar alle asielzoekers, vluchtelingen en maatschappelijke groepen en organisaties die aan het onderzoek hebben meegewerkt.

Onderzoeksteam

Universiteit van Newcastle: Professor Peter Hopkins, Dr Robin Finlay & Dr Matthew C. Benwell

Universiteit van University: Dr Ilse van Liempt, Rik Huizinga, Mieke Kox

Universiteit van Luik: Dr Mattias De Backer, Pascale Felten, Dr Hassan Bousetta

Universiteit van Bonn: Professor Kathrin Hörschelmann, Dr Elisabeth Kirndörfer, Johanna Marie Bastian

**Utrecht
University**

